

TRAKYA BÖLGESİ'NDEKİ TİCARET BORSALARININ GENEL YAPISI VE ÖZELLİKLERİ

Burcu KİRAZ^a, Günay GÜNGÖR^b

^a Tekirdağ Ticaret Borsası, TEKİRDAĞ

^b Trakya Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü TEKİRDAĞ, e-mail: ggungor@tu.tzf.edu.tr

Alınış : 29.11.2002

Kabul ediliş : 18.03.2003

Özet: Ticaret borsaları; tarım ürünlerinin serbest piyasa koşullarında alınıp satıldığı, yasalarla organize edilmiş, çoğunlukla tüccarların üye olduğu, ülkelerin ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal yaşamlarında önemli role sahip kuruluşlardır. Özellikle, yeni bir tarımsal üretim ve yapılanma politikasının gündemde olduğu ve tarımsal ürünlerin destekleme, pazarlama ve fiyatlandırma politikalarının sık sık tartışıldığı günümüzde, tarımsal ürünlerin pazarlanması ile ilgili kurumlar olan ticaret borsalarının geliştirilmesi ve yeni bir yapıya kavuşturulması son derece önem kazanmaktadır.

Bu araştırmanın ana materyalini; Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsalarının yönetici ve üyeleriyle yüz yüze yapılan anket sonuçları oluşturmuştur. Borsalarla yapılan anket çalışması iki aşamadan oluşmaktadır. Borsaların fiziki altyapısı, uzman personel varlığı ve genel durumu ile ilgili veriler, tam sayım yöntemine göre bölgedeki 11 adet Ticaret Borsası genel sekreterleriyle yapılan anket sonucunda, salon satışlarının niteliği, ürün borsası ve vadeli işlem borsalarının kurulması ile ilgili veriler ise, her borsadan 5 üye ile (toplam 55) yapılan görüşmeler sonucunda elde edilmiştir.

Araştırma sonucunda; borsaların çağa ayak uydurabilmeleri için (spot borsacılığın yerleştirilmesi, borsanın fiziksel donanım modernizasyonu, ürün ihtisas borsalarının kurulabilmesi, ambar makbuzları ve umumi mağazacılık sisteminin geliştirilebilmesi, ürünlerin sınıflandırılarak standardizasyonun sağlanması v.b.) ve işlem çeşitliliğinin artırılabilmesi (Forward, futures işlemlerin gerçekleştirilebilmesi) için belirli kriterlerin olması gerektiği belirlenmiştir. Sonuç olarak; Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsaları söz konusu kriterler açısından değerlendirilerek borsaların avantajlı ve dezavantajlı yönleri ortaya konmuş, gelişme potansiyeli araştırılmış ve Dünya'daki gelişmiş borsaların düzeyine erişebilmeleri için gerekli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler : Ticaret Borsası, Trakya Bölgesi, çiftçi, tüccar.

General Structure and Characteristics of Commodity Exchanges in Trakya Region

Abstract: Commodity Exchanges are the typical organizations that is the agricultural products could be easily exchanged under pure competition conditions in it which is organized by the merchants through using special trade laws. These organisations have also very important role for the countries in many cases such as in economics, social, cultural and political situations. Especially, according to the popular agenda has being argued nowadays that is, new agricultural production and structural policies used by the government and addition to supporting, marketing and pricing policies applied; development strategies and reorganizing studies about commodity exchanges, which are closely related with the marketing of agricultural products, have been gained great importance in our country.

The main data of this research, has been collected by using questionnaires to the directors of the commodity exchanges which are located in Thrace region. The questionnaires which are done by commodity exchanges have been realized by two stages. The related data about physical infrasutstructure, qualified staff and general sutstructure of the commodities were collected by face-to-face interviews to the general secreteriat using total sampling method.the other data related with the open out-cry system, specialized commodity exchanges, the sutstructure of construction of futures market and etc., were collected to the five members in each board of trade (55 members).

Consequently, according to the criterias listed above, the all commodity exchanges were examined detailed and the advantage and disadvantage situations were determined respectively. In addition to the development potentials were also examined and necessity suggestions were offered to be achieving higher levels as to developed countries.

KeyWords : Commodity Exchange, Trakya Region, farmer, merchandiser,.

Giriş

Yeni bir tarımsal üretim ve yapılanma politikasının gündemde olduğu ve tarımsal ürünlerin destekleme, pazarlama ve fiyatlandırma politikalarının sık tartışıldığı günümüzde tarımsal ürünlerin pazarlanması ile ilgili kurumlar olan ticaret borsalarının geliştirilmesi, yeni bir yapıya kavuşturulması son derece önem kazanmaktadır. Ticaret borsalarının çağdaş bir yapıya kavuşturulması, tarım sektörünün serbestleştirilmesi çabaları ile birlikte ele alınarak geliştirilmesi, diğer piyasaların gelişmesine de hizmet etmesi ve ulusal ekonominin genel anlamda dış piyasalara uyumu bakımından önemli yararlar sağlayacaktır.

Bu araştırmanın amacı, Trakya Bölgesi'ndeki ticaret borsalarının genel yapısı ve özelliklerini ortaya koymak ve çağdaş borsacılığın gerekleriyle ne ölçüde örtüştüğünü bir ölçüde sorgulamaktır. Bu bağlamda Trakya Bölgesi'ndeki 11 ticaret borsası üyeleri ile anket yapılarak elde edilen veriler, çizelgeler haline getirilerek yorumlanmış ve Trakya Bölgesi'ndeki Ticaret Borsalarının geliştirilebilmesi, Dünya borsalarına ayak uydurabilmeleri için bazı önerilerde bulunulmuştur.

TOBB ve çeşitli ticaret borsaları tarafından yayınlanan konu ile ilgili, çok sayıda makale, kitap vb. olmakla birlikte orijinal verilere dayalı, mikro düzeyde çalışmalara çok fazla rastlanmamaktadır. Örneğin; 1994 yılında Güngör tarafından "Tekirdağ Ticaret Borsası'nın Yapısı ve İşleyişi" başlığı ile yüksek lisans çalışması olarak yapılmış olan araştırma orijinal verilere dayalı, mikro düzeyde, bir ticaret borsasının mercek altına alındığı ender ve ilk çalışmalardan birisidir. Bu çalışmadan sonra 2001 yılında Kiraz tarafından gerçekleştirilmiş bir çalışmada Trakya Bölgesi'ndeki ticaret borsalarında işlem gören ürünler; işlem adedi, işlem hacmi, işlem miktarı gibi kriterler açısından incelenerek hangi borsanın hangi üründe daha avantajlı olduğu ve uzmanlaşabileceği saptanmıştır. Buna benzer çalışmalar arttıkça, şimdiye kadar kapalı bir kutu olarak anılan ticaret borsalarının kuruluş amaçlarına daha uygun yapıya kavuşturulabilmesi kolaylaşacaktır.

Materyal ve metot

Araştırma materyali, birincil ve ikincil veri kaynaklarından toplanmıştır. Araştırmanın birincil verileri tam sayım yöntemine göre Trakya Bölgesi'ndeki 11 Adet Ticaret Borsasının Genel sekreterleriyle ve çeşitli üyeleri (yönetici, tüccar, çiftçi ve sanayici) ile yüzyüze yapılan anket çalışmaları sonucunda elde edilen orijinal verilerden oluşmuştur. Ticaret borsaları temelde bir tüccar örgütü olmakla birlikte, borsalara üye olan tüccarların bir çoğu aynı zamanda, çiftçilikle de uğraşmaktadır. Di-

ğer taraftan kimi gıda sanayi firmalarının da aynı zamanda ticari faaliyetlerinden dolayı borsalara üye olabildiği bilinen bir gerçektir. Bu nedenle anket yapılan üyelerin her kesimden olmasına dikkat edilmiştir.

İkincil verileri elde edebilmek için konuya ilişkin çeşitli üniversitelerce yayınlanmış kitap, tez ve makalelerden geniş ölçüde yararlanılmıştır.

Araştırmanın yöntemi ise iki aşamadan oluşmaktadır :

1. Borsaların fiziki altyapısı, personel durumu ve alım satım işlemleri vb. verilerin elde edilmesi.

2. Borsa yönetici ve üyelerinin salon satışlarının düzeni, ürün borsası ve vadeli işlem borsalarının kurulması konusundaki görüş ve önerilerinin belirlenmesi.

Birinci aşamada; borsa yönetici ve genel sekreterleriyle yüzyüze yapılan görüşmeler yoluyla, borsaların genel yapısı ve özelliklerine ilişkin elde edilen veriler, çizelgeler halinde kıyaslamalı olarak verilmiştir.

İkinci aşamada; her borsadan 5 yönetici ve/veya üye rastgele seçilerek 55 denekle anket yöntemi ile elde edilen veriler birinci aşamadaki verilerle birlikte değerlendirilmiştir. Addler ve Roesler (1977) 300 bölgenin her birinden 5 seçmen almakla Gallup'un çok sağlıklı seçim tahminlerinde bulunduğunu ve daha büyük bir örnek alındığında (1500'ün üzerinde) tahminlerde değişme olmadığını ifade etmişlerdir. Bu çalışmada da benzer bir yol izlenmiş ve her borsadan 5 üye rastgele alınmıştır.

Ticaret Borsalarının Tanımı ve Görevleri

Ticaret Borsası; teşkilatlanmış, yasalarla organize edilmiş, belirli bir disiplin altına alınmış ve tarım ürünleri ile işlenmiş tarım ürünleri arz ve talebinin karşı karşıya gelecek ürünün gerçek fiyatının oluşmasını sağlayabilen bir kurum olmakla birlikte ticaret borsalarında zaman zaman tarım ürünlerinin dışındaki ürünler de işlem görebilmektedir. Ticaret borsalarının üyeleri tüccarlardan oluşmakta ve bu üyeler arasından seçilen 14 kişilik meclis tarafından oluşturulan 5-11 kişilik yönetim kurulları tarafından yönetilmektedir. Bu organizasyonda fiyat oluşumu; alıcı ve satıcılar belli zamanlarda meclis salonlarında bir araya gelmekte ve genellikle satıcının uygun bir kap veya poşet içerisinde ve malın tamamını temsil eder özellikteki numuneyi alıcı/alıcılara göstermesiyle açık artırma yöntemine göre gerçekleşmektedir. Böylece ürünün fiyatı serbest piyasa koşullarına göre oluşmakta ve satılan ürünün tamamı kayıt altına alınmaktadır. Bu durum, devletin vergi tahakkukunu önemli ölçüde etkilemektedir.

Ticaret Borsalarının 5590 Sayılı Kanunla sayılmış olan görevleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir (8.3.1950 tarihli Resmi Gazete) :

-Borsaya dahil maddelerin borsada alım satımını tanımlama ve tescil etmek,

-Borsaya dahil maddelerin borsada alım satımını tanzim ve tescil etmek,

-Borsaya dahil maddelerin her günlük fiyatlarını usulü dairesinde tespit ve ilan etmek,

-Alıcı ve satıcının teslim, tesellüm, tediye bakımından yükümlülüklerini, her tip malın asgari vasıflarını, muamelelerin tasfiye şartlarını, fiyatlar üzerine etki eden şartları, taraflar arasında ihtilaf olduğunda ihtiyari tahkim yoluyla bu ihtilafın çözümlenmesine dair esasları belirleyen ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin tasdikıyla tekemmül eden genel kaide ve hükümler oluşturmak,

-Yurtiçi ve yurt dışı borsa ve piyasaları takip ederek fiyat haberleşmesi yapmak,

-Borsaya dahil maddelerin tiplerini ve vasıflarını tespit etmek üzere laboratuvar ve teknik bürolar kurmak ve kurulmuş olanlara katılmak,

-Borsaya ait örf ve adetleri tespit ve ilan etmek,

-Mevzuatta belirtilen ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca verilecek görevleri yerine getirmek.

Sonuçlar ve tartışma

Trakya Bölgesinde faaliyet gösteren 11 adet Ticaret Borsası yetkilileriyle (genel sekreter, yönetim kurulu üyeleri, üretici ve tüccarlar) yapılan anket çalışmaları sonucunda borsaların fiziksel olanakları ortaya konulmuş ve borsalarda salon satışı yapılamamasının nedenleri araştırılmıştır.

Çizelge 1'de Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsalarının kullanım alanı, üye sayısı, mülkiyet durumu, depo ve kantar adedi ile kapasitesi hakkında bilgiler verilmiştir.

Çizelgeye göre Trakya Bölgesinde en fazla kullanım alanına sahip borsa 2.578 m² ile Keşan, en az kullanım alanına sahip borsa ise 170 m² ile Babaeski Ticaret Borsası'dır. Dünya Bankası Projesi desteğinden yararlanan Edirne Ticaret Borsasının ise 1.050 m² kullanım alanı bulunmaktadır.

Üye sayısı incelendiğinde Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsalarının içinde en fazla üyeye sahip olan borsanın Edirne Ticaret Borsası (470), en az üyeye sahip olan borsanın ise Hayrabolu Ticaret Borsası (60) olduğu anlaşılmaktadır.

Borsaların tümünde mülkiyetin kendilerine ait olduğu görülmektedir. Dünya Bankası Proje desteğinden yararlanan Edirne Ticaret Borsasının üye sayısının en fazla olduğu borsa niteliğini taşımasının yanı sıra deposunun olmaması dikkat çekicidir. Ancak araştırma sırasında elde edilen bulgulara göre, Edirne Ticaret Borsasının depo, kantar ve geliştirilmiş laboratuvarın da içinde bulunduğu yeni hizmet binası inşaatının devam etmektedir. Borsalar gerek kullanım alanı ve gerekse depo adet ve kapasitesi bakımından incelendiğinde Uzunköprü Ticaret Borsasının gelecekte atılım yapabilecek altyapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Buğdayın işlem hacminin en yüksek olduğu ve Trakya Bölgesindeki borsalar içinde Edirne'den sonra gelişme potansiyeline sahip bir diğer borsa olan Tekirdağ Ticaret Borsası ise şehir dışında başlattığı borsa binası, spot alım satım salonu, vadeli işlem alım satım salonu, laboratuvar ve depolarıyla altyapısını zenginleştirme çabası içinde bulunmaktadır.

Çizelge 1. Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsalarının Kullanım Alanı, Üye Sayısı, Mülkiyet Durumu, Depo ve Kantar Adedi ile Kapasitesi Hakkında Bilgiler

Borsalar	Üye Sayısı (Adet)	Bina Kullanım Alanı (m ²)	Mülkiyet Durumu	Depo (Adet)	Depo Kapasitesi (Ton)	Kantar (Adet)	Kantar Kapasitesi (Ton)	Şube
Tekirdağ	100	623	Mülk	12	-	1	-	1
Malkara	91	505	Mülk	-	-	1	60	-
Çorlu	170	1.000	Mülk	8	800	2	100	-
Hayrabolu	60	180	Mülk	-	-	1	60	-
Edirne	470	1.050	Mülk	-	-	4	104	4
Keşan	172	2.578	Mülk	-	-	1	80	-
Uzunköprü	256	2.000	Mülk	158	23.700	2	120	-
İpsala	75	300	Mülk	1	100	-	-	-
Kırklareli	227	530	Mülk	-	-	3	41	-
Lüleburgaz	127	800	Mülk	-	-	1	40	-
Babaeski	122	170	Mülk	-	-	1	40	-
Toplam	1.865	9.336	11	179	24.600	17	645	5

Çizelge 2. Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsalarında Salon Satışlarının Yapılma Durumu

Borsalar	Salon Alanı (m ²)	Salon Satışı	
		Var	Yok
Tekirdağ	410	-	1
Çorlu	50	1	-
Malkara	400	-	1
Hayrabolu	90	-	1
Kırklareli	72	1	-
Lüleburgaz	-	-	1
Babaeski	-	-	1
Edirne	500	1	-
Uzunköprü	200	1	-
Keşan	250	-	1
İpsala	80	-	1
Toplam	-	4	7

Çizelge 2’de Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsalarında salon satışlarının yapılma durumu gösterilmiştir. Borsaların %36’sında salon satışı yapılmakta iken %64’ünde ise yapılmamaktadır.

Bu durum araştırma bölgesinde; spot borsacılık işlemlerinin tam anlamıyla yapılamadığını göstermektedir. Özellikle Tekirdağ ve Malkara Ticaret Borsalarının salon alanlarının diğer borsalara göre büyük olmasına rağmen, bu borsalarda salon satışlarının yapılmaması ilgi çekicidir. Ticaret Borsalarında gelişmenin ve işlem çeşitliliğinin sağlanmasında salon satışlarının yoğun olarak yapılabilmesi gerekliliği göz önüne alındığında borsaların yeniden yapılandırma çalışmalarında önceliği salon satışlarının gerçekleştirilmesine vermeleri kaçınılmaz görülmektedir. Özellikle Trakya Bölgesinde Dünya Bankası proje desteğinden yararlanabilen tek borsa niteliğinde olan Edirne Ticaret Borsasında hem üye sayısının fazla olması (470) hem salon alanının en büyük olması (500 m²) ve hem de salon satışlarının yoğun olarak yapılıyor olması diğer borsalara bir mesaj niteliği taşımaktadır. Çünkü Ticaret Borsalarının en önemli hizmetinin arz ve talebin serbest piyasa koşullarında bir araya gelip ürünün gerçek değerinin ortaya çıkması olduğu bilinmektedir. Spot piyasaların gerçek işlevlerini yerine getirebilmeleri borsaların yeniden yapılandırılabilmesi konusunda çeşitli olanakları da beraberinde getirebilmektedir (Edirne Ticaret Borsasının Dünya Bankası Projesi kapsamına alınması gibi).

Çizelge 3’de Borsalarda canlı hayvan pazar yerinin ve laboratuvarlarının olup olmadığı belirtilmiştir.

Çizelge 3. Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsalarında Canlı Hayvan Pazar Yeri ve Laboratuvar Olanakları

Borsalar	Canlı Hayvan Pazar Yeri		Laboratuvar	
	Var	Yok	Var	Yok
Tekirdağ	-	1	1	
Çorlu	-	1		1
Malkara	-	1	1	
Hayrabolu	-	1	1	
Kırklareli	-	1		1
Lüleburgaz	-	1		1
Babaeski	-	1		1
Edirne	1	-	1	
Uzunköprü	-	1		1
Keşan	1	-	1	
İpsala	-	1		1
Toplam	2	9	5	6

Çizelgeden de görülebileceği gibi Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsalarının %18 ‘inde canlı hayvan Pazar yeri bulunurken, %82’sinde böyle bir tesis yoktur. Edirne Ticaret Borsasının bu yönüyle de diğer Ticaret Borsalarından ileride olduğu görülmektedir. Borsaların %45’inde laboratuvar donanımı varken, %55’inde ürünlerin özelliklerinin belirlenebileceği bir laboratuvar bulunmamaktadır.

Laboratuvarı bulunan Ticaret Borsalarında ise (Edirne ve Tekirdağ dışında) sınırlı birkaç analiz dışında işlem yapılmadığı ve modern olanaklara sahip olmadığı saptanmıştır. Ürün standartlarının belirlenmesi, gerçek fiyatın oluşması ve dünya borsacılığına ayak uydurabilme açısından analiz sonuçları büyük önem taşımaktadır.

Çizelge 4’te borsaların bilgisayar ve donanım varlığı gösterilmiştir. Edirne Ticaret Borsası sahip olduğu bilgisayar adedi bakımından birinci sırada bulunurken onu Tekirdağ Ticaret Borsası izlemektedir.

Bilgisayar kullanımının tüm dünyada ve Türkiye’de her alanda yaygınlaştığı ve sayısız yararlar sağladığı göz önüne alındığında, Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsalarının bilgisayar adetlerini arttırmaları, bu bilgisayarları etkin olarak kullanabilen ve internet aracılığı ile dünya borsaları ile bağlantı kurabilecek, yabancı dil bilen elemanlara acilen ihtiyaçları bulunduğu ileri sürülebilir. Çizelgeden de görülebileceği gibi Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsalarının % 64’ünde bilgisayar bilgi iletişim ağı (Network) varken, % 36’sında yoktur. Diğer taraftan bu borsaların tamamına yakınında (% 91) internet bağlantısı bulunurken, sadece %36’sının web

Çizelge 4. Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsalarında Bilgisayar ve Donanım Varlığı

	Bilgisayar		Network		İnternet		Web Sitesi	
	(Adet)	Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok	
Tekirdağ	6	1		1	-	1	-	
Çorlu	2	1		1	-	-	1	
Malkara	2	1		-	1	-	1	
Hayrabolu	3		1	1	-	-	1	
Kırklareli	4		1	1	-	1	-	
Lüleburgaz	4	1		1	-	1	-	
Babaeski	3	1		1	-	-	1	
Edirne	18	1		1	-	1	-	
Uzunköprü	7	1		1	-	-	1	
Keşan	1		1	1	-	-	1	
İpsala	1		1	1	-	-	1	
Toplam	51	7	4	10	1	4	7	

sitesi vardır. Çünkü, yeniden yapılanmada gerek zamandan tasarruf, gerek denetim ve gerekse dünya borsalarıyla entegrasyonda bilgisayar ve bu konuda yabancı dili olan yetişmiş eleman en önemli araç niteliğini taşımaktadır.

Çizelge 5'de Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsalarında idari personel eğitim durumu incelendiğinde; genel olarak borsalarda eğitim seviyesinin düşük olması dikkati çekmekle birlikte, borsalar birbirlerine karşılaştırıldığında eğitim düzeyi yüksek personele sahip borsaların Edirne, Tekirdağ, Çorlu, Malkara, Kırklareli ve Lüleburgaz Ticaret Borsaları olduğu görülmektedir. Yeniden yapılanma ve işlem çeşitliliğinin artırılması çalışmaları çerçevesinde, eğitilmiş, uzman personelin istihdam edilmesi konusunda borsaların girişimlerde bulunmaları gerekmektedir.

Çizelge 6'da Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsalarında salon satışlarının yapılmaması ile ilgili olarak en çok gösterilen nedenler sıralanmıştır.

Borsaların gelişiminde kilit görevi gören salon satışlarının yapılmamasının en önemli nedenleri; borsaların şehir içinde kalmaları (%21,8), kayıt dışı alımlar (%16,4), destekleme alım politikaları (% 10,9)tüccar sayısının az olması (%10,9) vb. şeklinde ifade edilmiştir. Bazı üyeler arzın fazla olmasının, borsalarda ürünün fiyatını düşürdüğünü bu nedenle de üreticilerin borsaya gelmeyi cazip bulmadıklarını ifade etmişlerdir

Destekleme politikalarının Trakya Bölgesinde en fazla işlem gören ayçiçeği ve buğdayda çoğunlukla fiyat

Çizelge 5. Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsalarında İdari Personelin Eğitim Durumu

Borsalar	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksek Okul	Üniversite Öğr.	Üniversite	Yüksek Lisans	Toplam
Malkara	-	-	1	-	-	3	-	4
Çorlu	-	-	2	-	1	1	-	4
Hayrabolu	1	-	3	-	-	-	-	4
Edirne	-	-	4	-	-	4	-	8
Keşan	-	-	3	1	-	-	-	4
Uzunköprü	1	-	3	1	-	-	-	5
İpsala	-	1	-	-	-	-	-	1
Kırklareli	-	-	4	-	-	1	-	5
Lüleburgaz	-	1	-	1	-	1	-	3
Babaeski	-	-	2	-	-	-	-	2
Toplam	2	2	25	3	2	11	1	46

müdahalesi şeklinde olması ve fiyatın devlet tarafından açıklanarak destekleme alımlarında bulunulması da üreticiyi borsadan uzaklaştıran nedenler arasında gösterilmektedir. Bununla beraber bölgede yapılan bir araştırmaya göre; TMO'nun her çeşit buğdaya yaklaşık fiyatlar vermesi bu türünde üreticilerin TMO'ya yönelmesine neden olmaktadır (Güngör ve Güngör, 2001). Diğer taraftan un sanayicilerinin sıkça dile getirdikleri kaliteli buğday çeşitleri üretiminin yetersizliği konusunda anket yapılan üreticiler, tüccar ve sanayicinin yeterli fiyatı vermemeleri nedeniyle borsaya gitmenin anlamsız olduğunu ifade etmektedirler. Çünkü; kaliteli buğday çeşitlerinin verimi, kalitesiz olanlara göre neredeyse yarı yarıya düşük olarak gerçekleşmekte, borsada oluşan bu fiyatlar da aradaki verim farkını telafi edecek düzeyde gerçekleşmemektedir. Bu durumda üreticilerin tercihi, verimi yüksek kaliteli buğday çeşitlerini ekmekten yana olmaktadır.

Borsaların altyapı yetersizliği, salon satışlarının yapılmamasında bir diğer neden olarak gösterilmektedir. Özellikle laboratuvar ve çiftçinin rahat ulaşabileceği alım satım yerlerinin yokluğu, borsaların şehir içinde bulunmaları ve çiftçilerin traktörle borsalara ulaşabilme zorlukları çifti çaydıran önemli nedenler olarak ifade edilmiştir.

Üst üste yaşanan ekonomik krizlerin etkilerinin yoğun olarak hissedilmesi ve tüccarların finansman zorlukları çekmeleri de salon satışlarını etkileyen faktörler arasında gösterilmektedir.

Borsalarda salon satışları yapılamamasının bir diğer önemli nedeninin kayıt dışı alım satımlar (% 16,4) olduğu belirtilmektedir. Çünkü; Ticaret Borsalarında alım satımı yapılan ürünler kayıt altına alınmakta ve devletin vergi kaybı önlenmektedir. Yapılan görüşmelerde, aslında kayıtdışı alım-satım oranının belirlenenden daha yüksek olduğu, ancak kayıt dışı çalışmayı alışkanlık haline getiren kimi kesimlerin bunu ifade etmekten kaçındıkları da gözlenmiştir. Özellikle yasal boşlukların da, kayıt dışı alım satımları özendirdiği bilinen bir gerçektir.

Çizelge 7’de Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsalarının Dünya Bankasının ürün borsaları kurulması ile ilgili bilgi ve düşünceleri incelendiğinde borsaların altyapı yetersizliğinden dolayı kısa vadede bu destekten yararlanma imkanlarının olmadığı görülmektedir (%38,18).

Proje kapsamındaki borsaların 7 adet ile sınırlı olmasının (%5,45) kredi geri ödemelerinin çok yüksek

olmasının (%3,64) krediden yararlanmak isteyen borsalar için engel teşkil etmekte olduğu göze çarpmaktadır. Gerekli şartlar yerine getirildiğinde bu krediden yararlanmak isteyen borsaların bulunduğu (%14,55), ayrıca kendi imkanlarını kullanmak isteyenlere (%12,73) rağmen, böyle bir desteğin sağlandığından haberi olmayanların (%16,36) da mevcut olduğu izlenmektedir.

Çizelge 8’de Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsalarının Vadeli İşlem Borsalarının kurulması ile ilgili bilgi ve düşünceleri incelendiğinde; borsalarda spot işlemlerin geliştirilmesi gerekliliği düşüncesi hakimdir (%25,45). Gerekli yasal düzenlemeler ve iyileştirmeler yapılmadan vadeli işlemlerin işlerlik kazanmasının mevcut koşullarda mümkün olamayacağı ifadesi de göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, vadeli işlem borsaları hakkında yeterli bilgiye sahip olmayanların da (% 5.45) bulunduğu dikkat çekmektedir.

Çizelge 6. Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsalarında Salon Satışlarının Yapılmamasının Nedenleri

Nedenler	Sayı	%
Borsanın şehir içinde kalması	12	21,8
Kayıt dışı alım satımlar	9	16,4
Destekleme alım politikaları	6	10,9
Tarıma dayalı sanayinin gelişmesi ve fabrikaların direk üreticiden alım yapması	6	10,9
Tüccar sayısının az olması	6	10,9
Borsaların altyapı yetersizliği	3	5,5
Ekonomik kriz	3	5,5
Üreticilerin borsalar hakkında bilgi sahibi olmaması	3	5,5
Vadeli işlem yapılmaması	3	5,5
Yasal boşlukların olması	2	3,6
Arzın fazla olması	2	3,6
Toplam	55	100,00

Çizelge 7. Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsalarının Dünya Bankasının Ürün Borsaları

Ürün Borsalarının Kurulması ile İlgili Bilgi ve Düşünceler	Sayı	%
Altyapı eksikliğinden dolayı kısa vadede yararlanmak mümkün değildir.	21	38,18
Yeterli bilgiye sahip değilim.	9	16,36
Gerekli şartlar yerine getirildiğinde yararlanmayı düşünürüz.	8	14,55
Kendi olanaklarımızı kullanarak ürün borsalarını geliştirmek istiyoruz.	7	12,73
Proje kapsamında Dünya Bankasından kredi kullanıyoruz.	5	9,09
Proje 7 pilot borsa ile sınırlı olduğundan yararlanmak mümkün değildir.	3	5,45
Alınan kredinin geri ödemeleri çok yüksek olduğundan yararlanamıyoruz.	2	3,64
Toplam	55	100,00

Çizelge 8. Trakya Bölgesindeki Ticaret Borsalarının Vadeli İşlem Borsalarının Kurulması ile İlgili Bilgi ve Düşünceleri

Vadeli İşlem Borsalarının Kurulması ile İlgili Bilgi ve Düşünceler	Sayı	%
Borsalarda spot işlemler geliştirilmeden kurulması mevcut şartlarda gereksizdir	14	25,45
Vadeli alım satımlar borsa dışı işlemlerde zaten uygulanıyor. İşlemlerin yasallaşması için gerekli	13	23,64
Ancak gerekli yasal düzenleme ve iyileştirmeler yapıldıktan sonra kurulabilir	11	20,00
Peşin alım satımlar daha cazip olduğu için rağbet görmez	7	12,73
Ürün standartlarının balirlenebilmesi ve ürünün gerçek fiyattan alım satımının yapılabilmesi için kurulması mutlaka gereklidir	4	7,27
Vadeli işlem borsaları bir an önce kurulmalıdır. Aksi takdirde mevcut borsalar zaman içerisinde işlevini yitirecek	3	5,45
Yeterli bilgiye sahip değilim	3	5,45
Toplam	55	100,00

Kaynaklar

- 1 ALDER, H.I., ROESLER, E.B., "Introduction to probability and statistics, 6th edition, Freeman and Company, San Fransisco, 1977.
- 2 ANONYMOUS, "5590 sayılı borsalar kanunu", 8.3.1950 tarihli Resmi Gazete, Ankara, 1950
- 3 ANONYMOUS, "Ticaret borsaları", TOBB yayınları, Ankara, 1990.
- 4 ANONYMOUS, "Republic of Turkey for a commodities market development project", The World Bank, 1998.
- 5 GÜNGÖR, G., "Tekirdağ ticaret borsasının yapısı ve işleyişi", T.Ü. FBE , Basılmamış yüksek lisans tezi, Tekirdağ, 1994.
- 6 GÜNGÖR, H., GÜNGÖR, G., "Trakya bölgesi un sanayi sektör analizi" , Trakya Üniversitesi Araştırma Fonu Projesi, Proje No:301, Tekirdağ, 2001.
- 7 KİRAZ, B., "Trakya Bölgesi'ndeki ticaret borsalarında işlem gören ürünler" Tekirdağ Ticaret Borsası yayınları, Tekirdağ, 2001.
- 8 KİRAZ, B., "Trakya bölgesindeki ticaret borsalarının yeniden yapılandırılması ve ürün borsaları", T.Ü. FBE , Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ, 2002.